

Ipa Tí Èdè Abíníbí Ní Kó Láwùjọ

Ọlájuyìn Oyèbánjì
Èka Imò Ìṣègùn Òyìnbo
Yunifásitì Ìpínlẹ̀ Èkìtì, Adó-Èkìtì

**Òrọ̀ Àpilẹ̀ṣọ̀ níbi Ìṣídé Ìpàdé Gbogbogbòò tí Egbé Onímọ-Èdè
Yorùbá Ní Yunifásitì Ìpínlẹ̀ Èkìtì, Adó-Èkìtì, October 3, 2012**

Ìfáára

Ní àtètèkọ̀ṣe, ọlọrun ní kí imọlẹ̀ wà, imọlẹ̀ sì wà. Ọlọrun sì rí imọlẹ̀ náà pé ó dára. Ọlọrun ya imọlẹ̀ kúrò lára òkùnkùn. Ó pe imọlẹ̀ ní ọ̀sán, ó sì pe òkùnkùn ní òru. Alé kan àti òwúrò kan kojá, èyí jẹ ọjọ kìn-ín-ní. Kèkèkè bẹ̀, nípa ọ̀rọ̀ ẹnu, Ọlọrun dá ọ̀run òun ayé. Bó tilẹ̀ jẹ pé a kò mọ̀ èdè tí Ọlọrun fì sọ ọ̀rọ̀ ní ọjọ̀ náà, idánilójú wà pé èdè ni Ọlọrun fì dá ayé. Nípa èdè ọ̀hun náà ni Ọlọrun sọ imọ̀ àwọn tó kọ ọ̀wọn gíga kan ní ilú Bábẹ̀lì di asán. Ní ọjọ̀ náà lọ̀hùn-ún, Ọlọrun wí pé; “Wò ó, ọ̀kan ni gbogbo àwọn èniyàn, èdè kan ni gbogbo wọn n sọ, ibèrè isẹ̀ tí wọn yóò ṣe niyí, kò sì sí ohun tí wọn kò ní le dá ṣe. Ẹ̀ jẹ́ kí á sọkalẹ̀ láti da èdè wọn rú kí wọn má ṣe gbọ̀ ara wọn mọ̀”. Báyii ọlọrun dà wọn lédè rú tí wọn kò sì tèsíwájú nínú imọ̀ wọn. Èyí tó já sí wí pé agbára n bẹ nínú èdè. Bóti lẹ̀ gbé orílẹ̀-èdè sókè, bẹ̀è ló lè sọ ọ̀ di ẹ̀dun arinlẹ̀. Èdè la fì n ronú, òun la fì n gbé èrò ọ̀kàn jáde, òun la fì n dá ẹ̀yà kan mọ̀. Yorùbá bọ̀, wọn ní, “Orí

Ilẹ̀ Èdè” èyí tó ja sí wí pé èdè ló ya orí ilẹ̀ wa sọtò láàrin àwọn ohun gbogbo tí Ọlórún dá.

Ipa Èdè Abínibí ní Àwùjọ

Ipa tí èdè abinibi n kó ní ìgbésí ayé ọmọ èniyàn kò kéré. Šé ààbò ni ká sọ tàbí àšà? Èkọ ni ká sọ tàbí iṣòkan orílẹ̀-èdè? Ìdàgbàsókè ilú ni tàbí iṣẹ̀ iwádíí? Kò sí Agbófinró kan tó le se àseyorí láì jẹ̀ wí pé ó gbọ̀ èdè àwọn tó lè sín in ní gbéré̀ ipakó. Bákan náà, kò sí ọ̀tẹ̀lẹ̀múyẹ̀ tó lè rí àšírí àwọn amòòkùnšikà láì gbọ̀ èdè ará ilú tó le gbà á ní ìmòrán. A sì le ti ipa èdè mọ̀ ibi tí ọ̀daràn tó wá n dá orílẹ̀-èdè wa rú tí wá. È jékí á wo ipa tí èdè abínibí n kó nínú àšà. Fà-ki-n-fà bíi ìgbín àti ikaraun ni èdè àti àšà jẹ̀. Ibikíbi tí èdè bá n lọ, ibẹ̀ ni àšà n rẹ̀. Bí èdè fẹ̀ parun, dandan ni kí àšà parun, bí èdè bá fẹ̀ sojì, dandan ni kí àšà sojì. È jẹ̀ kí á wo orílẹ̀-èdè wa Nàìjíríà. Ọ̀pọ̀ iwà ọ̀mọ̀lúwàbí bíi wíwo aṣọ̀ tó bo ara, ìbòwò fún òbí, ìdòbálẹ̀-kíni, bíbá aya àfẹ̀sónà nílẹ̀, jíjẹ̀ orúkọ̀ tó ní ìtumò̀ àti bẹ̀bẹ̀lẹ̀ lẹ̀; gbogbo rẹ̀ ló ti parẹ̀. Kí ni ìdí? Àwọn èwe iwòyí kò fẹ̀ sọ̀ èdè abínibí, èdè ọ̀yìn bó ni wọn fẹ̀ máa sọ̀. Kò sì sí bí a ó ti šé ebòlò tí kò ní rùn ìgbé. Èdè ọ̀yìn bó tí wọn n sọ̀ ti kó aṣọ̀ ọ̀yìn bó síwọn lórí. Bìbà ni wọn gbà á tí wọn sì dà á bora bíi aṣọ̀ tó gbó. Èyí tó tilẹ̀ wá burú ni wí pé, ọ̀pọ̀ àšà tuntun wònyí ni kò bá ọ̀fin Ọlórún mu. Àfàimọ̀ ní kíi šé àšàkàšà wònyí ló mú kí iṣòro ài-tètè-ríšé, ài-tètè-ráya, ài-tètè-

rókọ àti béèbèè lọ wópò láàrin àwọn ọ̀dọ̀ nìtorí pé èniyàn ò le wà nínú èṣẹ̀ kó ní kí oore-òfẹ́ máa pọ̀ sí i. E si wá wò ó, èdè òyìnbó tí wọn n sọ ọ̀huń kò dàbíi èyí tí àwọn òyìnbó tó ni èdè n sọ. Ọ̀jògbón Samuel Johnson wò sùnsùn, ó ní, àánú máa n ẹ̀ òun nígbà tí òun bá rí èdè kan tó parun nìtorípé èdè jẹ̀ itàn ìgbésí ayé orílẹ̀-èdè (I’m always sorry when any language is lost, because languages are the pedigree of nations). Ìdí abájọ̀ tí àwọn òyìnbó ẹ̀ n ná owó gọ̀bọ̀ láti gbé èdè wọn lárugẹ̀. E jẹ́ kí á tún wo èdè àti èkọ̀. Gẹ̀gẹ̀ bí ọ̀rò Jessica Ball, ọ̀jògbón kan ní orílẹ̀-èdè Canada èyí tí Premyuda Boonroj ẹ̀ àtúnkọ̀ rẹ̀,

“one way to achieve equity in education, opportunities and (the goal of) Education for All, as well as to counter linguistic and cultural loss is to deliver early childhood education through mother tongue)³”.

“òná kan ti gbogbo èniyàn fi lè ni ipín nínú èkọ̀ àti ki èròngbà àjọ̀ iṣòkan àgbáyé lórí èkọ̀ fún mùtùmùwà lè di mímúṣẹ̀ àti kí èdè àti àṣà má baà parun ni fífi èdè abíníbí kọ̀ ọ̀mọ̀ n’ílẹ̀ àti n’ílẹ̀ èkọ̀ aláḱòbèrẹ̀”

Nínú iwàdíí tirẹ̀, Maria Olivares Banos rí i wí pé ọ̀nà kan gbòogi láti ẹ̀ kóríyá fún akẹ̀kọ̀ọ̀ ni fífi èdè abíníbí kọ̀ ọ̀ nílẹ̀ (*“the native language has a facilitatory role and is necessary to motivate young children”*)⁴.

Bákan náà ni Helen Pinnock jẹ kó di mímò wí pé èdè abínibí ni omódé fi n ní èkúnréré imò àyíkà àti èkó kíkà (*Children build up a strong conceptual picture of the world and academic concepts through a language they understand first*)⁵. Shanti Senadeera sì gba ọ̀rò Natasha Post sọ wí pé, “*The great and most powerful, gift a parent can give their child is to pass their language and their culture*)⁶.

A tún rí i kà lóri itàkùn àgbáyé wí pé, ó dára kí á fi èdè abínibí ẹ̀ èdè àkòsọ nítorí pé ó máa n ran èniyàn lówó láti tayọ nínú èdè ọ̀yinbó. Krashen tilẹ̀ sọ wí pé, ohun ti Krashen n wi ni pe “Research has shown that many skills acquired in the first language can be transferred to the second language”⁷. iwadii ti fihan wí pé gbogbo àpadé-ludé imò tí èniyàn bá ní nínú èdè abínibí ni yóò wúlò fún-un láti fakoyọ nínú èdè ọ̀yinbó. Idí abájọ tí ọ̀jògbón Wọ̀lé Sọ́yínká tó fi èdè Yorùbá ẹ̀ àkòsọ fi di ilú mò-ọ̀n-ká nínú èdè ọ̀yinbó. Ọ̀jògbón Sọ́yínká Fúnrarẹ̀ náà sọ wí pé èdè Yorùbá ló gba ipò kin-ní ní gbogbo àgbáyé⁸. A kò lè fí àdàgbá ipa tí èdè abínibí n kó lówùjọ rọ̀ láti fenu ba iwulò rẹ̀ nínú isẹ̀ iwadii imò ijìnlẹ̀. Èkínní, èdè abínibí ni oluwadii yóò fí ronú nítorí nípa èdè abínibí ni èrò n gba wá sí èniyàn lókàn. Èkejì, ọ̀pòlópò iwadii ló jẹ̀ mó fifi ọ̀rò wá èniyàn lẹ̀nu wò. Tí olúkópa kò bá sì gbọ̀ èdè ọ̀yinbó, ó le sọ̀ àbájáde iwadii náà di kòsẹ̀-gbékẹ̀lé kódà tí oluwadii ba lo atúmò-ọ̀rò. Paríparí rẹ̀ náà

ni wí pé lilo èdè abínibí lè jẹ kí olùwádíí rí ojúrere àwọn ènìyàn láti kópa nínú isẹ iwádíí rẹ.

Ìṣòro tó n dojú kọ èdè yorùbá

Pèlú bí èdè abínibí se dára tó, ó seni láàánú wí pé, nínú gbogbo èyà tó n bẹ ní orílẹ̀-èdè Nàìjíríà, èyà Yorùbá ló kórí ra èdè tirè jù. Òun ni kíi fẹ gbọ èdè tirè sètí, òun ni itijú àti èrù máa n bà láti sọ èdè rẹ ní gba-n-gba. Bẹ̀ẹ̀ ikán kíi tijú à n mọ̀lé, è̀era kíi tijú à n rìnna, alápaá-̀n-dèdè kíi tijú à n fò kiri ní gba-n-gba. Ti Yorùbá kò rí bẹ̀ẹ̀ níbi ká sọ èdè abínibí. Ọ̀pọ̀ ọ̀bí ni kò tilẹ̀ fẹ̀ kí omọ wọn fi èdè Yorùbá se èdè àkọ̀sọ. Ìgbàgbọ̀ wọn ni wí pé omọ tó bá n sọ èdè Yorùbá kò lè nílaáarí. Bí wọn máa wí, wọn a ní èdè òyìnbó dàra ju èdè abínibí nítorí òun lolè sọ wá di isòkan ní orílẹ̀-èdè Nàìjíríà. Sùgbón, isòkan ọ̀hún dà? Bí ẹnìkan bà fẹ̀ rajà lówó Haúsá, Íbo tàbí Yorùbá, gèrẹ̀ tó bá ti sọ èdè abínibí síi ni yóó dín owó ọ̀jà rẹ̀ kù. Bákanàà tí Íbo,Haúsá tàbí Yorùbá bá pàdẹ̀ ara wọn ní ilẹ̀ ókèèrè, sẹ̀sẹ̀ ni wọn á yò mọ̀ra wọn. Nítorí náà, ifá láti sọ èdè ara wa dípò èdè òyìnbó ló lè fún wá ni isòkan ní orílẹ̀-èdè Nàìjíríà. Nínú àkọ̀jọ̀pọ̀ rẹ̀, Shanti Senadeera ti fi idíi rẹ̀ múlẹ̀ wí pé èdè abínibí ló lè mú isòkan bá orílẹ̀-èdè-kórílẹ̀-èdè⁶. Bí wọn tún máa wí, wọn á ní, èdè òyìnbó ló lè mú idàgbàsókè bá orílẹ̀-èdè wa, Sùgbón, idàgbàsókè ọ̀ un dà? Yàtò sí ọ̀lájú àti fáàrí ọ̀dì, èmi kò rí à̀nfàní kankan nínú èdè

àtòhúnrìnwá. Gbogbo ohun tí à n ló ní orílẹ̀-èdè Nàìjíríà bèrè láti oríi isánà, ikòkò ọ̀bẹ̀, ọ̀kọ̀, àdà, àti bèẹ̀bẹ̀ẹ̀ ọ̀, orílẹ̀-èdè China ló ti wá. Bẹ̀ẹ̀ orílẹ̀-èdè China ò náání èdè ọ̀yìn bó. Àsírí idàgbàsókè wòn ò ju wí pé, wòn gbé èdè tiwòn lárugẹ. Sùgbón ní kò orílẹ̀-èdè Nàìjíríà, àwáwí àti àikàsí kò jẹ́ kí a mọ́ odó tí à bá da ọ̀rúnlá sí. Ọ̀pọ̀ ló ní kò ẹ̀ẹ̀ẹ̀ láti tùmò iwé imò ijìnlẹ̀ sáyẹ̀-ń-sì sí èdè Yorùbá. Wòn ti gbàgbé pé Samuel Àjàyí Crowther tùmò Bíbẹ̀lì tó kún fún imò ijìnlẹ̀ sí èdè Yorùbá. Gẹ̀rẹ̀ tí Bíbẹ̀lì di kíkọ̀sílẹ̀ ní èdè Yorùbá ni ẹ̀sìn igbàgbọ̀ bèrè sí gbilẹ̀ bíi ọ̀wàrà ọ̀jò. Ìbá ẹ̀ pé bẹ̀ẹ̀ ni wòn ẹ̀ tùmò imò ijìnlẹ̀ sáyẹ̀-ń-sì sí èdè Yorùbá làù ni iná idàgbàsókè ibá gbà tí ibá sì bèrè sí jó geregere. Àrídájú wípé ó sì ẹ̀ẹ̀ẹ̀ láti tùmò imò ijìnlẹ̀ sáyẹ̀ń-sì sí èdè Yorùbá ni iwé tí mo kọ́ lóri lílo ọ̀rọ̀ iperí ẹ̀yà ara màlúù fún ti ẹ̀niyàn. Àkíyèsí sì fihàn wí pé kò sí ọ̀rọ̀ náà bó ti wù kó jẹ́ tí kò lè ẹ̀ẹ̀ tùmò fún onímò èdè Yorùbá. Àwáwí tó tún máa n jeyo níbi àrìyànjiyàn lóri èdè abínibí ni wí pé ẹ̀yà orílẹ̀-èdè wa ti pọ̀ ju kí á lo èdè abínibí fún idánilékòó ní ilé ẹ̀kọ̀ aláàkòbèrè àti girama. Sùgbón kí ló burú nínú kí á fì èdè Yorùbá ẹ̀ idánilékòó fún ọ̀mọ̀ ilé ẹ̀kọ̀ ní ilé káàárò-ò-jiire, èdè Haúsá ní ihà àrìwá àti èdè Íbò ní ilà oòrùn? Eléyí kò já sí wí pé àwọn èdè yòókù yòò parun. Ohun tó tùmò sí ni wí pé bí ọ̀mọ̀ ọ̀kè ọ̀ya tó n gbé ní ilé Yorùbá bá n kẹ̀kọ̀ ní èdè Yorùbá, kò sọ wí pé kí ó má sọ èdè tirẹ̀ nígbàkúgbà. Bákanaà ni Yorùbá tó n gbé ní ilà oòrùn tó n fì

èdè Íbò kékòò ní ànfàní láti sọ èdè Yorùbá nígbà tó bá wù ú. Nípa báyii a óò le gbọ èdè ara wa. Kò sì leè sòro fún àwọn ọmọ ilé-ẹ̀kọ́ nítorí pé ọmọdẹ̀ tètè máa n gbọ èdè ara wọn. Bí ẹnìkan bá wá n ẹ̀ ẹ̀ròyẹ̀ pé ẹ̀yà yòókù ò ní gbà, ẹ̀ jẹ́ kí a sọ fún-un pé Àbùjá ò sí lórùn ọ̀pẹ̀. Dandan ni kí á gòkè àgbà. Ọ̀nà kan sọsọ tí ó sì fi lè ẹ̀eṣe ni fífi èdè abíníbí kọ ẹ̀kọ́ ní ilé-ẹ̀kọ́ aláàkòbèrè àti girama.

Ọ̀nà Àbáyọ

Léyin ti àwọn ọ̀jọ̀gbọ̀n ti fi idí rẹ̀ múlẹ̀ wí pé èdè abíníbí n kó ipa ribiribi lórí Ààbò, Àṣà, Ẹ̀kọ́, Ìṣọkan, Ìdàgbàsókè àti Ìwádíi imọ̀ ijìnlẹ̀, kí ló yẹ̀ ká ẹ̀? Ohun tó yẹ̀ ká ẹ̀ náà nìwọ̀nyí:

1. Kí á tùmò gbogbo iwé ilé-ẹ̀kọ́ aláàkòbèrè àti girama sí èdè Yorùbá.
2. Kí èdè Yorùbá jẹ́ lílò fún ikékòò ní ilé-ẹ̀kọ́ ikósé ọwọ́ (*Technical*) àti gbogboniṣe (*Polytechnic*).
3. Kí iwè kíkà di ọ̀fẹ̀ fún akékòò ní ilé-ẹ̀kọ́ ikósé ọwọ́ (*Technical*) àti gbogboniṣe (*polytechnic*).
4. Kí á máì tìi dábàá pé à n ẹ̀ ọ̀kò ọ̀fúrufú, ti orí ilé, Rélùwèè tàbí ọ̀kò ojú omi.
5. Kí ilé-ẹ̀kọ́ Ìkósé ọwọ́ (*Technical*) àti gbogboniṣe (*Polytechnic*) bèrèsí n ẹ̀ àwọn ohun èlọ̀ bii ọ̀bẹ̀, ọ̀kọ́, àdá, iyòsọ̀ tí à n kó wá láti orílẹ̀-èdè *China*.

6. Kí iwé èrì èdè Yorùbá jé kòṣeémáàní fún s̄íṣe iṣe ijòba ní ipínlè káàárò-oò-jíire.
7. Kí àwọn Gómìnà ipínlè oòduà máa fi èdè Yorùbá bá ará ilú s̄òrò láì fi èdè òyìnbó kún-un.
8. Kí àwọn Ọba alayé máa fi èdè Yorùbá ṣe àpèrò wọn ní gbogbo ìgbà.
9. Kí ijòba ya owó kan s̄òtò fún ìgbélárugẹ èdè Yorùbá
10. Kí ijòba àti àjò májèṣòbàjè máa fún ònkòwé lítírèṣò Yorùbá ní èbùn owó gégébi ojúgbà wọn tó n̄ kọ lítírèṣò ní èdè òyìnbó.
11. Kí iṣe wà fún oníwèèèrì èdè Yorùbá ní kété tí ó bá parí èkó ní Yunifásitì
12. Kí iṣe wà fún oníwèèèrì èdè Yorùbá ní kété tí ó bá parí èkó rẹ ní Yunifásitì
13. Kí iròyìn ní èdè Yorùbá pò ju ti òyìnbó ní ilé-iṣe rēdiò àti tẹlifisàn.
14. Kí ilé aṣòfin maa ṣe gbogbo ijíròrò wọn ní Yorùbá kí àdà rẹ s̄i wà ní èdè òyìnbó
15. Kí iwé òfin ilé wa ni èdè Yorùbá di pínpin fún awọn èniyàn ní ọfẹ.

Àtubòtán

Tí a bá ẹ̀ àmúlò àwọn ọ̀nà wọ̀nyí

1. Èdè Yorùbá yóò bá ajé jẹun.
2. Èdè Yorùbá yóò so ẹ̀so idàgbàsókè nípa síṣe àwọn ǹnkan bíi ọ̀kọ, àdà, àwo oúnjẹ, isáná, sítóòfù àti bẹ̀bẹ̀ẹ̀ lọ ní ilé-ẹ̀kọ́ Ìkòsé ọ̀wọ́ (*Technical*) àti gbogboniṣe (*Polytechnic*).
3. Èdè Yorùbá yóò gbayì nípasẹ̀ àwọn ènìyàn jà-ń-kàn-jà-ń-kàn tó ń sọ ọ́ lárùjọ.
4. Ọ̀rọ̀ ajé idàgbàsókè ní ipínle Oòduà yóò rúgógó nípa síṣe àwon ǹnkan amáyéderùn ní ilé-ẹ̀kọ́ ikòsé ọ̀wọ́ (*Technical*) àti gbogboniṣe (*Polytechnic*).
5. Ìpínlẹ̀ Oòduà yóò di àwòkòsè fún àwon ipínlẹ̀ yòókù nípa fífi èdè abíníbí kọ ẹ̀kọ́ ní ilé-ẹ̀kọ́.

Ìwé Ìtókasi

Bíbélì mímó (2002) lati ọ̀wọ́ M. O. Fágúnwà(2012), iwe Genesis, ori kọ̀kánlá, ẹ̀sẹ̀ kẹ́fa si ikeje

‘Food For Thought’, The Punch Newspaper, Thursday March 24, 2011, 2011, page 49.

Premyuda Boonroj (2010), Use of Mother Tongue Vital Studies.

María Olivares Banos, Mother-Tongue in the L2 Classroom: A
Positive or Negative Tool?

Helen Pinnock, Mother Tongue Based Multilingual Education:
How Can We Move Ahead?
h.pinnock@savethechildren.org.uk

Shanti Senadeera (2006). The importance of learning the
Mother Tongue in an adopted country.

<http://www.tamilsydney.com/content/view/122/37>

Krashen S. (2004). The Power of reading: Insights from the
research. Portsmouth: Heinemann

<http://es.fis.edu/parents/advice/intro.htm>

The Punch Newspaper, Wednesday October 3, 2007 page 11,
paragraph 3, line 4-6.

Yorùbá Gbòde, Fọl 4 Nọ 5 àti Fọl 5, Nọ 1, Jónà Ẹgbé
Akómọlédè àti Àsà Yorùbá, Nàìjíríà.